

СТАНОВИЩЕ

на доц. д-р Христо Попов

член на научното жури за оценка на качествата на дисертационния труд

на Драгомир Пенев Гърбов

на тема: „Римски и раниовизантийски селищни модели в долината на Средна Струма (II в. пр. Хр. – VII в. сл. Хр.)”,

представен за присъждане на образователна и научна степен “Доктор”

Предложеният за рецензиране дисертационен труд се състои от предговор, въведение, четири основни части (озаглавени съответно *1. Физически ландшафт*, *2. Исторически ландшафт*, *3. Анализ на археологическите данни*, *4. Синтез: археологически ландшафт*) и *Заклучение*. Общо с цитираната литература и направената от автора справка за приносите текстът има обем от 171 страници. Приложенията съдържат *Каталог* и *Картен албум*. И двете приложения са със значителен обем. В тях подробно е представена емпиричната изворова база, с която работи докторанта, а така също са представени в синтезиран и обобщен вид някои от основните резултати и изводи.

Дисертационният труд на Драгомир Гърбов е безспорно интересен и в много отношения иновативен. Структурата на работата е ясно дефинирана, професионалният език е добър, а с терминологията се борави леко, което безспорно допринася за четивността на предложения текст. Като добър атестат може да бъде разглеждан и фактът, че голяма част от използвания изворов емпиричен материал е придобита при съвременни теренни проучвания, в рамките на експедиция „Струма 2009-2012”, в която участник е и самият автор.

Задължителните в уводните части реквизити като *хронологически и териториален обхват*, *поставени цели и използвани методи на изследването* са добре развити, като са представени в дискуссионен план. Долната хронологическа граница на изследването е разширена въз основа на актуални данни от последните години. Лично аз приемам допълнителното вътрешно хронологическо деление, което авторът предлага.

В частта *i.4 Дефиниции* прегледно е представено развитието на темата за селищните модели, генезиса и в селищната география и по-специално в немската

географска школа и адаптирането ѝ за нуждите на селищната археология. В историографския преглед освен имената на Й. фон Тюнен и В. Христалер би могло да бъде споменато и това на Август Льош, който през 40-те години на миналия век, в работата си за пространствената подредба на икономиката доразвива и усъвършенства моделите на Христалер. За адаптирането на моделите на Христалер и Льош от областта на селищната география в археологията основни заслуги има Джонсън, в началото на 70-те години на миналия век. Една дребна езикова забележка – името на немския географ на български език и съобразно начина на изписване на немски език е Валтер Христалер, а не Кристалер. Предполагам, че плод на техническа грешка на стр. 13 е името на гръцката област Беоция, а не Беотия, както е правилно.

Стегнат и подреден е и прегледът на приносите на англо-саксонската школа в анализа на селищните модели. Може би малко повече внимание тук трябва да се обърне на трудовете на Ходър и отделно Ходър и Ортън, макар че този за пространствените анализи в археологията фигурира в библиографията на дисертационния труд. Бих препоръчал, що се отнася до нуждите на библиографския обзор, погледът в тази област да бъде обърнат и към полската археологическа школа от 70-те и 80-те години на миналия век, доколкото автори като Ридзевски също имат заслуги и приноси. Но въпреки дребните пропуски прави впечатление добрата начетеност на докторанта, а стегнатия изказ без особено разточителство може да бъде причислен към достойнствата на труда. От полза за библиографския преглед би могло да се обърне внимание, че в родната специализирана книжнина вече съществуват опити за прилагането на „полигоните на Тисен“ и метода на еквиливантите при пространствен анализ на античната селищна мрежа.

Авторът излага методологическия апарат, който използва за реализиране на целите, поставени в дисертационния труд. Библиографският преглед на съществуващите изследвания, които имат отношение към селищния живот през античността в изследваната област е добър. На няколко места се среща твърдението, че резултатите от една или друга публикация не са приложими за целта на изследването на докторанта. На мен би ми се искало в подобни дискуссионни ситуации авторът да навлезе в повече детайли и да развие тезата, с какво неговия тип изследване и методите, които използва надграждат и развиват съществуващото ниво на проучване.

По отношение на частта за физическия ландшафт изложението е ясно. Позитивна за мен е авторската дискусия при регистрирането на някои закономерности в разположението на регистрираните археологически обекти и в търсенето на отговори за повлияването на последните от съвременни ерозионни процеси (природно или антропогенно обусловени?).

Главата посветена на Историческия ландшафт показва добро познаване и на родната и на чуждоезичната книжнина, но ми се струва, че съвсем новата и актуална работа на проф. Делев, посветена на племената в Тракия през I хил. пр. Хр. не е била използвана, макар че присъства в списъка на цитираната литература. Тя би била от несъмнена полза за автора при някои от неговите коментари, свързани с проблемите на идентификацията и локализацията.

Основно внимание следва да бъде отделено на частта *Анализ на археологическите данни*, където са концентрирани и някои от основните приноси на докторанта. В направената критика на изворите докторанта сам посочва основни проблеми, свързани с интерпретацията и анализа на резултатите от теренни издирвания и регистрации. Те имат своите интерпретационни лимити и използването им в по-широк план за изграждане на хипотези и аналитични модели трябва да бъде внимателно, с ясно съзнание за известна степен на условност и прогнозност. На мен, като читател, стилът на автора, показващ склонност към теоретизиране и дискусия по различни възникнали в хода на изследването проблеми ми допада.

Разгледани са различните елементи от селищната система, проблемите на тяхното определяне и интерпретация и са внесени пояснения за начина на изграждане и структуриране на каталога към дисертационния труд. По отношение на статистическия и пространствения анализ направен от докторанта отново бих напомнил, че самият характер на неговото изследване носи висока степен на прогнозност и условност. Така е по отношение на хронология, гъстота, закономерности във връзките между отделните компоненти на селищната система и пр.

Като безспорен принос на Драгомир Гърбов следва да бъде отчетено изработването на ГИС-приложението към дисертационния труд. Обработката на събраната емпирична база данни с помощта на ГИС технологиите му дава възможност да представи своите резултати по един съвременен начин, развиващ и надграждащ конвенционалните професионални практики, към които сме привикнали.

По отношение на аналитичната и методологическа част адмирации заслужават личните приноси на автора по разработването и прилагането на някои ГИС алгоритми в археологическата практика, като този за съотношението „цена-разстояние”.

В общ план тази стойностна част от дисертацията е носител и на едно от основните противоречия в дисертационния труд – има известно разминаване между тема и съдържание. Авторът се занимава подробно с методи на изследване, изграждане на методологически апарат, но крайните резултати, генерираните селищни модели за посочения период и ареал (представени в следващата глава на дисертационния труд), като че ли остават по-оскъдно представени. Между другото може да се каже, че част от постигнатите резултати са концентрирани основно в приложенията и като че ли остават малко встрани от фокуса на погледа в основния текст. Въпрос на техническа намеса и според мен неголеми усилия от страна на автора (въз основа на това, което вече е на лице в работата) е този недостатък да бъде коригиран.

Както отбелязах – основните резултати от прилагането на избрания методологически апарат към изворовия материал са ни представени в глава 4-та – *Синтез: Археологически ландшафт*. И тук могат да бъдат отчетени редица приноси на автора. Той е представил в развитие картината на селищната динамика през различните етапи от хронологическия период на изследването. Подчертани са разпознаваемите разлики, направени са редица изводи за гъстота на обитаването, селищна йерархия, поминък, миграционни процеси и пр. Картите от приложението кореспондират добре с изложението и го илюстрират. Интересни са и моделите на възможните транспортни направления – основни и второстепенни, макар и направените изводи да са силно хипотетични – нещо, което е отчетено и от самия докторант.

В Заключение то на кратко е представен обобщеният авторов анализ за облика на селищните структури в района на Средна Струма през Римската и Ранновизантийската епохи. Отново е направен преглед на основните методологически въпроси, засегнати в дисертационния труд.

Независимо от отправените забележки, поставените пред изследването цели като цяло са постигнати. Без да подценявам един или друг постигнат в работата резултат, в професионален план аз бих отдал приоритет не толкова на направената реконструкция на селищната система по Средна Струма в нейното хронологическо

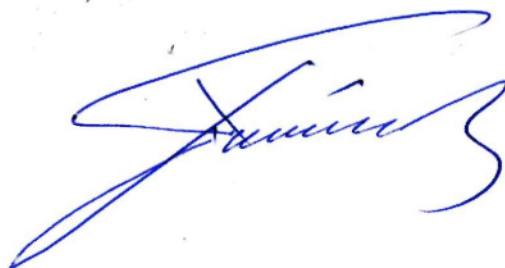
развитие за периода II в.пр.Хр. – VII в.сл.Хр., колкото на направеното от докторанта в „стремежа да се допринесе за създаване на методика за обработка и анализ на сурови данни от теренни археологически издирвания”.

Но пак ще повторя, че трябва да се внимава, и не бива да се отива в крайност като се абсолютизират резултати от прогнозно моделиране, което носи висока степен на хипотетичност. В същото време подобни модели биха могли да играят ролята на свързващо звено между етапа на теренна регистрация (с всички познати информационни лимити, заложен в неструктивните методи) и етапа на влизане в конкретни детайли при пряката теренна интервенция.

Публикациите на Драгомир Гърбов по темата на дисертационния труд са с подчертани приноси и са повече от достатъчно на брой, за да се спази процедурата. Положително е, че голяма част от тях са на английски език, което ги прави и достъпни не само за родната професионална аудитория, а същевременно някои от тях са и пряко свързани с участието на докторанта в международни научни форуми.

В заключение, като имам пред вид цялостните качества на дисертационния труд на Драгомир Пенев Гърбов, заявявам пред уважаемото жури, че рецензираната работа притежава редица научни достойнства. Отправените конструктивни критики имат за цел нейното усъвършенстване и представяне по по-категоричен начин на постигнатите резултати. Бих препоръчал публикуването ѝ, още повече, че в родната археологическа наука тя задава един нов и модерен подход в областта на прогнозното моделиране, който търпи развитие и носи интересни перспективи.

Работата е дисертабилна, отговаря на изискванията и аз давам своя положителен вот за присъждането на Драгомир Пенев Гърбов на образователната и научна степен „Доктор”.

2.12. 2015 г

София

Доц. д-р Христо Попов